

‘Bij de berg begint het’

Voorganger: Ds. Erik van Halsema
Regenboogkerk i.s.m. de Morgenster, Hilversum

Schriftlezing Oude Testament: Exodus 19

Tweede Schriftlezing:

Schriftlezing Evangelie: Johannes 14: 1-14

Overweging

De afgelopen week kregen we woorden van hoop te horen over ons dagelijks leven. Stapje voor stapje mogen we weer terug naar wat we als normaal beschouwen. Maar ik hoorde ook dat het gemakkelijk nog een vol jaar kan duren voordat we zonder nadenken naar een bijeenkomst met veel mensen kunnen gaan, inclusief kerkdiensten. Een vol jaar...! Een heel jaar van ons leven! Toch, vergelijk dat eens met de veertig jaar die het volk Israël in de woestijn moest verkeren voordat ze het beloofde land in mochten trekken.

Zo, tussen hoop en vrees, zijn we extra gevoelig voor het woord dat we vanmorgen uit de mond van Jezus hebben gehoord: *“Wees niet ongerust, maar vertrouw op God en op mij”*. Als zo’n woord in de liturgie klinkt dan luisteren we in principe met een houding van vertrouwen: we hebben er voor gebeden dat de woorden die klinken ook voor ons tot woorden van leven zullen mogen worden. Ik schreef het al in de nieuwsbrief van de Morgenster: het is eigenlijk een wonder dat we dat doen. Het is echt niet vanzelfsprekend. Vrijwel niemand leest meer de heilige teksten die ons zijn overgeleverd van de godsdiensten uit het Grieks-Romeinse Rijk. We lezen ze hoogstens uit nieuwsgierigheid, zoals we ook een museum van oudheden bezoeken kunnen. De woorden uit de bijbel, uit eerste en tweede testament, treden we tegemoet met een andere verwachting: dat we daar inspiratie zullen vinden, moed tot leven. Dat we daar iets zullen vinden dat we elders niet vinden.

Een open deur: we doen dat wel als kind van onze eigen tijd! We kunnen onszelf niet uitschakelen als we de bijbel lezen. Nee, sterker nog: het eigene van onze christelijke traditie is dat zij een enorme bewegelijkheid heeft, dat zij mee kan gaan met de tijd. Dat geeft ons vertrouwen dat ook in generaties na ons het verhaal door zal gaan. En zij zullen, net als wij, bepaalde woorden anders lezen. Deze zondag *Cantate* heeft een tekst waarin dat heel duidelijk wordt, namelijk in het woord van Jezus *‘Ik ben de weg, de waarheid en het leven’*. Voor iemand in de middeleeuwen klonk deze tekst radicaal anders als voor ons. In de middeleeuwen, op het hoogtepunt van het *Corpus Christianum*, was alles doordrenkt van geloof, van Christus en van God. In die dagen kon de gedachte niet of nauwelijks postvatten dat er geen God zou kunnen zijn. Het was gewoon niet denkbaar. Waar kwam anders de orde in ons bestaan vandaan? De natuur was één groot boek dat van God getuigde... Het woord van Jezus *‘ik ben de weg, de waarheid en het leven’* heeft binnen die structuur een grote vanzelfsprekendheid. Hoe zou het anders kunnen zijn? Natuurlijk was Jezus de weg. En welke waarheid zou er anders kunnen zijn? Maar wij leven niet meer in die tijd. Al lang niet meer. Voor ons geldt in tegenstelling tot de middeleeuwen dat ook de meest overtuigde christen zich maar al te goed voor kan stellen dat er mensen zijn die niet in God geloven. Dat kunnen we jammer vinden, oprecht kunnen we van mening zijn dat een ander daarmee iets fundamenteels mist, maar het uitgangspunt is dat geloven ook een *keus* is, een diep persoonlijke keus die voor jou de grootste waarheid kan zijn, maar je weet dat er mensen zijn die het zonder doen. In ons levensgevoel kan er dus ook geen dwang zijn als het gaat om geloven.

Dat betekent ook dat als wij Exodus 19 horen, met al die beelden van vuur, donder en bliksem, dat wij ons daar niet zomaar aan over geven. We moeten een vertaalslag maken om ook die woorden te kunnen verstaan. Liever dan de indrukwekkende beelden van Exodus hoofdstuk 19 lezen we het verhaal van Elia bij de Horeb, een verhaal dat het geheim van God van een andere kant benadert. U kunt dat verhaal zelf nalezen in het eerste boek Koningen, hoofdstuk 19. Huub Oosterhuis maakte er een lied bij dat veel en graag gezongen wordt:

*Niet als een storm, als een vloed,
niet als een bijl aan de wortel
komen de woorden van God,
niet als een schot in het hart.*

*Maar als een glimp van de zon,
een groene twijg in de winter,
dorstig en hard deze grond –
zo is het koninkrijk Gods.*

Het dreunende geweld van de berg in Exodus hoofdstuk 19, of de oorverdovende stilte waarin Elia God ontmoet, het zijn twee verschillende manieren om God te beleven. We moeten ze beide vasthouden, want het is heel goed mogelijk dat we ze beide nodig hebben tijdens de reis van ons eigen leven.

Als we met dit in het achterhoofd naar het woord van Jezus gaan, ‘*ik ben de weg, de waarheid en het leven*’, dan zoek ik op deze morgen naar een manier van lezen die allereerst uitnodigend is.

Van belang lijkt mij om te beginnen dat we de spreuk niet isoleren van de rest van het evangelie.

Het is niet het woord van iemand die we niet kennen en die trots op de markt is gaan staan zo van ‘kijk mij eens’! Van zo’n praatjesmaker keren we ons af. Nee, we kennen Jezus al. We hebben al een band met hem opgebouwd. Hij is degene die als eerste teken in Kana het stilstaande water heeft veranderd in een overvloed van wijn, zodat het bruiloftsfeest door kon gaan. Hij heeft voedsel gegeven aan de mensen, mensen genezen. Dat heeft hij allemaal niet uit zichzelf gedaan, maar in verbondenheid met zijn hemelse Vader, met God. Als zodanig noemt Jezus zich dan de *weg*.

Niet zomaar een weg, maar de weg die leidt tot *waarheid en leven*.

We hebben hier te maken met een drieslag: *weg, waarheid en leven*. De commentaren leren ons dat we hier niet te maken hebben met een drieslag van het soort van *geloof, hoop en liefde, of bloed, zweet en tranen*. De spreuk uit de mond van Jezus moeten we iets anders lezen. Jezus noemt zich *de weg*. Dat is de basis. Wie zich op zijn weg begeeft zal *waarheid en leven* vinden. Dit is wat Jezus zegt: “*Ik ben de weg die tot waarheid en leven leidt*”.

Hij noemt zich de *weg*. Een sterke metafoor die tot de verbeelding spreekt. Als we hem serieus nemen dan gaat het ook meer om dan dat Jezus voor ons een voorbeeld is van liefde, dat wij vervolgens na mogen volgen. Het beeld is dieper. Het raakt aan onze eeuwige zoektocht naar de zin van ons bestaan. De teksten van vanmorgen durven te zeggen: als wij zoeken naar zin kunnen wij ontdekken dat die zin ons al geschonken is. Vanmorgen worden we uitgenodigd open te staan voor de stem van God die jou zin *geeft*, soms als het bulderende geweld uit Exodus 19, soms als de zachte bries uit het verhaal van Elia. Het evangelie van Johannes is één grote uitnodiging om ons toe te vertrouwen aan iets dat we niet allereerst zelf doen, maar ontvangen.

Durven we dat? Durven we los te laten dat we het allemaal zelf moeten doen? Ga je op de *weg* die Jezus wijst, nee in eigen persoon is, dan ontmoet je *waarheid en leven*. ‘*Waarheid*’ gaat hier niet over iets intellectueels, iets van het verstand. Het is te begrijpen vanuit een Hebreeuws woord dat verwant is aan een woord dat wij allen kennen, namelijk *Amen*. Dat wil zoveel zeggen als: ‘vast en zeker’. Bij de *waarheid* van de *weg* van Jezus gaat het om betrouwbaarheid. Deze betrouwbaarheid wil de *weg* openen naar God de Vader. En zo geeft de *weg* van Jezus ook het ware *leven*.

Dit alles is bedoeld als een uitnodiging. We leven in een wereld waarin de krantenkoppen ons suggereren dat het onmogelijk is van God te spreken – wij mogen dezelfde krantenkoppen lezen met de gedachte dat het onmogelijk is *niet* van God te spreken. We denken dat we alles zelf moeten maken – ons hele leven – alle zin van ons bestaan moeten we zelf maken totdat we snakken naar adem van het eindeloos zin verlenen. Dezelfde wereld nodigt ons uit om eens aan de andere kant te beginnen, om zin te ontvangen, zin te vernemen; niet alleen waarheid zelf te maken maar waarheid zelf te ontvangen. Niet wij hebben de waarheid over ons bestaan, maar de waarheid, Gods waarheid, pakt ons – en dat willen we met anderen delen.

Jezus had gezegd: *'Wees niet ongerust, maar vertrouw op God en op mij'*. En daarop had hij laten volgen: *'In het huis van mijn Vader zijn veel kamers'*. Dat wordt meestal zo uitgelegd dat het hier gaat over een soort hemelse verblijven. Dat kan. Het woord voor 'kamer' dat hier gebruikt wordt heeft te maken met het woord 'blijven'. Je zou het beter kunnen vertalen met 'verblijven'. Dat woord 'blijven' speelt vaker een rol in het evangelie van Johannes. Bijvoorbeeld in de oproep *'blijf in mijn liefde'*. In deze en andere oproepen lees ik ook dat voor wie wil hier en nu God overal te vinden is. Er is geen plek op onze aarde waar niet een echo te horen is van *'blijf in mij'*, of *'blijf in mijn liefde'*. Jezus verblijft waar ook wij verblijven. Jezus is waar wij ook zijn. Niet in een ideale wereld, maar waar wij zijn, in al onze gebrokenheid. De wereld is al van God. Wij hoeven God niet tevoorschijn te roepen, niet met ons spreken, niet met ons zingen, niet met het werk van onze handen. God is er al. De tekst van Johannes vervolgt met: *'Niemand kan bij de Vader komen dan door mij'*. Dat klinkt heel exclusief, en zo is het ongetwijfeld ook bedoeld door Johannes. Zijn gemeente is uit de synagoge verdreven, en het is voor zijn gemeente vanzelfsprekend dat ze niets te zoeken hebben in alle heidense tempels in hun omgeving. Voor hen is vanzelfsprekend: het gaat alleen via Jezus. In onze context moeten we het misschien iets anders zeggen. Meer op deze manier: dat je zelf aangeraakt bent door een goedheid die aan jou voorafgaat. Dat de weg van overgave en liefde die Jezus jou wijst voor jou inderdaad genoeg is. Dat je daarom geen enkele behoefte hebt verder te kijken. De kerk is de plek waar we het durven: de wereld, onze wereld, aanwijzen als de plek van nabijheid van God. Soms als donder, bliksem en vuur, maar vaker nog als het 'suizen van een zachte koelte'. Het is de plek waar we de vrijmoedigheid hebben te zeggen: wat liefde is, dat hebben we geleerd van Jezus. Wij gaan niet ergens anders zoeken om te vinden wat liefde is. Niemand kan ons ooit meer wijsmaken dat liefde beperkt zou kunnen zijn tot je eigen naasten, je eigen plek, je eigen volk. In onze dagen zien wij dat vele mensen zich daartoe ook geroepen voelen, christenen zowel als nietchristenen. Werkers in ziekenhuizen en op andere plaatsen hebben veel nu al maandenlang veel meer dan het gewone gedaan, voor anderen, voor kwetsbare mensen toevertrouwd aan hun zorg. Aan zulke belangeloze zorg en liefde klampen wij ons vast, ook als ons de twijfel overvalt: is het wel te doen? De weg, die is voor ons vaak onduidelijk. Soms hebben we het gevoel de weg helemaal kwijt te zijn. Waarheid, is er werkelijk waarheid? Is er echt trouw te vinden, is er wel betrouwbaarheid? Wie kun je eigenlijk vertrouwen? Kun je jezelf wel vertrouwen? Leven, durven we wel voluit te leven? Wat jagen we eigenlijk na?

Als het volk Israël bij de berg is gearriveerd wordt er een verbond gesloten. Bij de berg begint het. Hij die bevrijd heeft uit het slavenhuis belooft: wat er ook gebeurt, ik laat jullie nimmer los. Maar kies dan ook voor mij, wees een heilig volk. Ga er voor.

Het Johannes-evangelie is net als de andere drie evangeliën geschreven vanuit Pasen, het is van ná Pasen. Er is al iemand ons voorgegaan. Als Jezus zegt: 'Ik ben de weg, de waarheid en het leven', dan is dat een hartstochtelijke uitnodiging om het aan te durven: dat ook in onze kwetsbaarheid, in ons falen, ja ook in ons lijden, God niet ver is.

De opgestane Jezus is dezelfde die nog steeds de littekens heeft van wat ze hem hebben aangedaan bij de kruisiging. Zijn littekens zijn opgenomen, voor eeuwig, in wie God is. Ook voor ons is er dus geen bestaan mogelijk zonder littekens. Het is allemaal klein en verborgen, het stelt niet veel voor in de ogen van de machthebbers van onze aarde, maar het is van wereldveranderende betekenis. Want het is de weg van de liefde..... En daarom worden we uitgenodigd tegen de klippen op te zingen, durven we ook in deze tijd een extra loflied te zingen. Laat ons zingen!

Gebruikte literatuur:

- Erik Borgman, *Wortelen in vaste grond*
- Thomas Halik, *Raak de wonden aan*
- Charles Taylor, *Een seculiere tijd*
- Jean Zumstein, *Das Johannesevangelium* [K.E.K.]